

Maszyny liczące - rys historyczny

- *pierwszy kalendarz* - Stonehenge (obecnie Salisbury, Anglia) skonstruowany ok. 2800 r. pne.
- *abacus* - pierwsze liczydła (600-500 pne - Egipt lub Chiny)
- 1100 r. - pierwsza tabliczka mnożenia na piśmie
- 1612 - Szkot John Napier (1550-1617) odkrywa logarytmy i używa kropki dziesiętnej (wynalezionnej w Holandii)
- 1622 - William Oughtred (1574-1660) tworzy *suwak logarytmiczny*.
- 1623 - Wilhelm Schickard (1592-1635) skonstruował czterodziałaniowy kalkulator-zegar.
- 1642 - Blaise Pascal (1623-1662) tworzy "Pascalene" - 5-cio cyfrową *maszynę do dodawania*, uznaną za *pierwszą maszynę liczącą*.
- Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646-1716) buduje czterodziałaniową maszynę liczącą

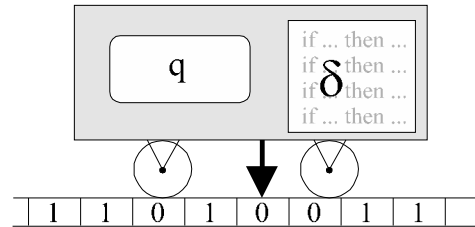
- 1903 - Nicola Tesla patentuje elektryczne bramki logiczne
- 1935-1938 - Konrad Zuse (1910- 1995) buduje **Z1** - *pierwszy komputer na przekaźnikach* (system dwójkowy).

Komputer współczesny

- 1937 - **Alan Turing (1912-1954)** rozwija teorię maszyny uniwersalnej (wykonującej algorytmy)
- 1941 - Zuse tworzy **Z3** z wykorzystaniem arytmetyki zmiennoprzecinkowej
- 1943 - *Colossus* - komputer deszyfrujący
- 1944 - Howard Aiken (1900-1973) i inżynierowie z IBM budują Harvard Mark
- 1945 - John von Neumann publikuje ideę “maszyny z Princeton”
- 1943-1946 *ENIAC* - pierwszy komputer na lampach (Uniwersytet Pensylwania)
- 1948 - *EDSAC* komputer oparty na idei von Neumanna (Cambridge)
- 1954 - *IBM 704* - pierwszy komputer z systemem operacyjnym
- 1963 - *DEC PDP-5* - pierwszy minikomputer
- 1964 - komputery trzeciej generacji na obwodach scalonych

- 1971 - *Intel 4004* - pierwszy mikroprocesor
- 1974 - *procesor Intel 8080*
- 1981 - początek ery komputerów osobistych - pierwszy IBM PC

Algorytm i maszyna Turinga

Opis formalny - $\{Q, \Sigma, \delta, q_0, F\}$, gdzie:

- Q - zbiór *stanów maszyny*,
- Σ - *alfabet* (zbiór symboli) taśmy,
- δ - *funkcja przejścia*:

$$\delta : Q \times \Sigma \longrightarrow Q \times \Sigma \times \{R, L, N\}$$

R, L, N odpowiadają kierunkowi przemieszczenia się czytelnika na taśmie.

- q_0 - *początkowy stan*,
- F - *zbiór końcowych stanów*.

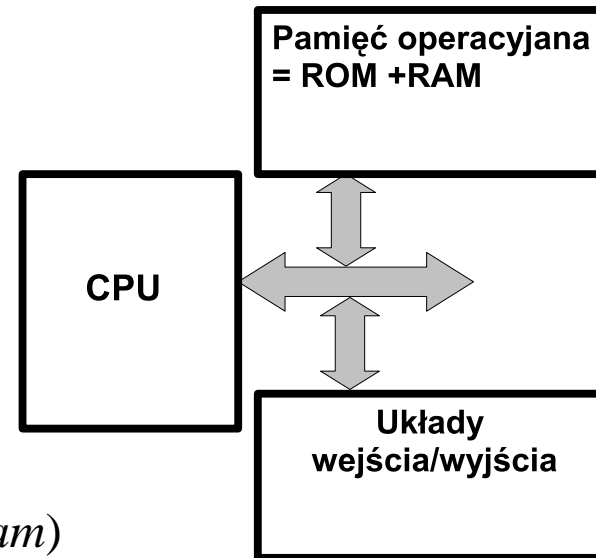
Komputer von Neumanna - 1945

Elementy składowe komputera von Neumanna:

- procesor z ALU
- pamięć komputera (zawierająca *dane i program*)
- urządzenia wejścia/wyjścia

Cechy komputera von Neumanna:

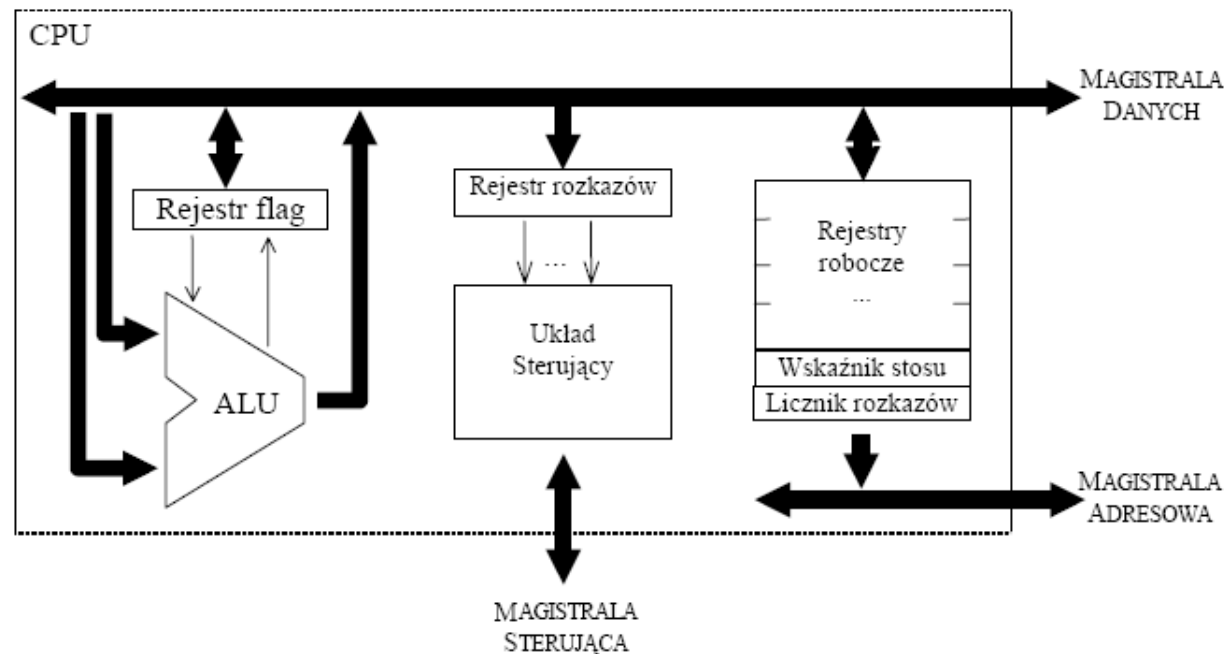
- skończona lista rozkazów,
- możliwość wprowadzenia programu i jego przechowywanie w pamięci (tak jak dane),
- sekwencyjne odczytywanie instrukcji z pamięci i ich wykonywanie.

Architektura harwardzka

- *Pamięć danych programu* jest oddzielona od *pamięci rozkazów* (inaczej niż w architekturze von Neumanna).
- Prostsza, w stosunku do architektury von Neumanna, budowa ma większą szybkość działania - wykorzystuje się w procesorach sygnałowych oraz przy dostępie procesora do pamięci cache.
- *Architektura harwardzka* jest obecnie powszechnie stosowana w *mikrokomputerach jednoukładowych* (program w pamięci ROM (ang. Read Only Memory), dane w RAM (Random Access Memory)).

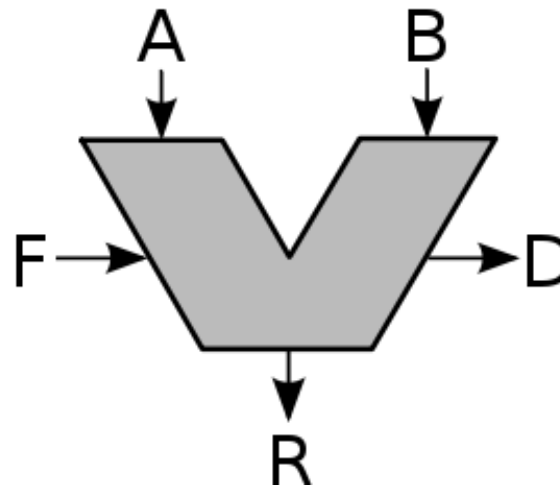
Architektura procesora vs organizacja

Rysunek 1: Architektura procesora - funkcjonalna

ALU i układ sterujący

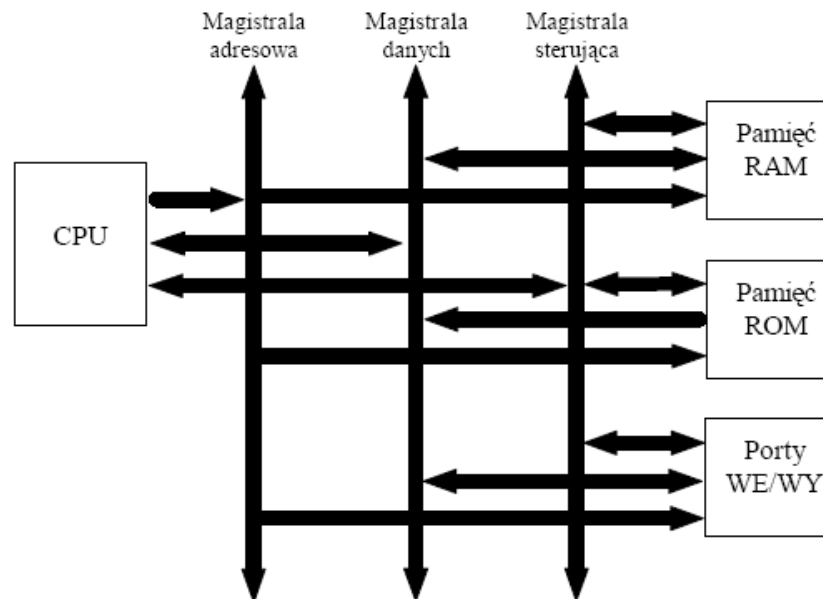
Rysunek 2: A i B - dane; R - wyjście; F - wybór operacji; D - status wyjścia

- *Jednostka Arytmetyczno-Logiczna* (ang. Arithmetic Logic Unit, ALU) układ kombinacyjny, wykonujący na danych w rejestrach operacje arytmetyczne (np. suma, różnica) oraz logiczne (np. OR, AND),
- *Układ sterujący* - dekoduje rozkazy i steruje jego wykonaniem.

Rejestry procesorze

- *Akumulator A, ACC* - rejestr bezpośrednio współpracujący z ALU
- *Wskaźnik stosu SP* - wskazuje koniec stosu (wyróżnionego obszaru pamięci)
- *Licznik rozkazów PC* - adres komórki pamięci programu z następnym rozkazem do wykonania
- *Rejestr rozkazów* - zawiera kod rozkazu wykonywanego rozkazu
- *Rejestr flag* - zawiera flagi (znaczniki bitowe) ustawiane w zależności od wyniku wykonanej operacji (np. nadmiar, zero, bit parzystości)
- *rejestry ogólnego przeznaczenia* - robocze

Magistrale systemu μ -procesorowego

- *magistrala adresowa* - przesyła adres (wybiera komórkę pamięci lub urządzenie we/wy),
- *magistrala danych* - przesyła dane między μ P a pamięcią lub urządzenie we/wy),
- *magistrala systemowa* - zawiera sygnały sterujące.

Wielkość rejestru i słowo maszynowe

Słowo maszynowe jest ilość informacji, przetwarzanej w jednym rozkazie, tj.

- odpowiada wielkości rejestra (wyrażonej w bitach),
- zazwyczaj jest wielokrotnością bajta,
- odpowiada szerokości magistrali danych.

Pamięć jako tablica rejestrów

Organizacja pamięci:

- wielkość komórki pamięci (np. 8-bitowa, 1 bajt)
- wielkość szyny adresowej (np. 16-bitowa - zakres $0 \div 2^{16} - 1$)

Rodzaje pamięci i technologie:

- RAM - *Random Access Memory*
- ROM - *Read Only Memory*
- PROM - *Programmable ROM*
- EPROM - *Erasable ROM*
- EEPROM - *Electrically Erasable PROM* (pamięć Flash)

Dekodowanie adresów

- *pełne* - w adresowaniu biorą udział wszystkie bity magistrali adresowej, wówczas każda komórka ma jednoznacznie określony adres,
- *niepełne* - w przeciwnym przypadku.

Cykl maszynowy

Format rozkazu:

kod rozkazu	argumenty rozkazu
-------------	-------------------

Cykl rozkazu:

- *pobranie kodu rozkazu* - pobranie do rejestru rozkazu kodu rozkazu. Kody rozkazów przechowywane są w pamięci tak jak dane (architektura von Neumanna)
- *zdekodowanie rozkazu* - interpretacja wczytanego kodu rozkazu (zazwyczaj bajtu) jako polecenia z listy rozkazów procesora
- *wykonanie rozkazu* - wczytanie kolejnych argumentów rozkazu, w zależności od konkretnego rozkazu wykonanie ciągu operacji przez układ sterujący. Zapisanie wyniku w pamięci zewnętrznej lub rejestrze procesora

Cechy architektury CISC

CISC (ang. *Complex Instruction Set Computers*) – nazwa architektury mikroprocesorów o następujących cechach:

- Występowanie złożonych, specjalistycznych rozkazów (instrukcji) - wymagają od kilku do kilkunastu cykli maszynowych (zmienna liczba cykli),
- Szeroka gama trybów adresowania (skomplikowana konstrukcja dekodерów adresu),
- Stosunkowo długa listy rozkazów procesora.

Wady architektury CISC:

- zbyt długa lista rozkazów - część z nich jest rzadko używana,
- zbyt dużo czasu traci się na operacje przepisania z pamięci do rejestrów i odwrotnie,
- ogólnie mała efektywność w obliczeniach numerycznych.

Cechy architektury RISC

RISC (ang. *Reduced Instruction Set Computers*) - nazwa architektury mikroprocesorów o następujących cechach:

- Zredukowana liczba rozkazów do niezbędnego minimum
- Redukcja trybów adresowania, dzięki czemu kody rozkazów są prostsze, bardziej zunifikowane, (upraszcza dekodery rozkazów).
- Ograniczenie komunikacji pomiędzy pamięcią, a procesorem.
- *Przetwarzanie potokowe* (ang. *pipelining*) - równoległe wykonywanie rozkazów.

Obecnie popularne procesory z punktu widzenia programisty są widziane jako CISC, ale ich rdzeń jest RISC-owy. Rozkazy CISC są rozbijane na mikrorozkazy (ang. *microops*), które są następnie wykonywane przez RISC-owy blok wykonawczy.

Języki programowania μP

- Języki wysokiego rzędu (np. VB, C, Java)
- Asembler

Mikrokontrolery

Mikrokontroler - komputer zrealizowany w postaci pojedynczego układu scalonego, zawierającego jednostkę centralną (CPU), pamięć RAM, na ogół, pamięć programu oraz rozbudowane układy wejścia-wyjścia.

Określenie mikrokontroler pochodzi od głównego obszaru zastosowań, jakim jest sterowanie urządzeniami elektronicznymi.

Budowa mikrokontrolerów

Typowy mikrokontroler zawiera:

- Jednostkę obliczeniową (ALU) - przeważnie 8-bitową,
- Pamięć danych (RAM),
- Pamięć programu,
- Uniwersalne porty wejścia - część tych portów może pełnić alternatywne funkcje, wybierane programowo,
- Kontrolery transmisji szeregowej lub równoległej (UART, SPI, I2C, USB, CAN, itp.),
- Przetworniki analogowo-cyfrowe lub cyfrowo-analogowe,
- timery,
- Układ kontroli poprawnej pracy (watchdog)
- wewnętrzne czujniki wielkości nieelektrycznych (np. temperatury)

Pamięć programu mikrokontrolerów

Ze względu na rodzaj użytej pamięci programu, możemy wyróżnić mikrokontrolery:

- z pamięcią stałą (ROM) programowaną fabrycznie (jednokrotnie programowane)
- wyposażone w pamięć EPROM, EEPROM lub Flash (wymagające użycia zewnętrznych programatorów)
- z urządzeniu docelowym (In-System Programmable - ISP), przez interfejs szeregowy, bez własnej pamięci programu.

Taktowanie mikrokontrolerów

Zegar systemowy mikrokontrolera może być taktowany:

- *zewnętrznym sygnałem taktującym* (rozwiązanie często stosowane w dużych układach wymagających synchronicznej współpracy wielu jednostek),
- *własnym generatorem*, wymagającym podłączenia zewnętrznych elementów ustalających częstotliwość taktowania (najczęściej jest to rezonator kwarcowy i dwa kondensatory),
- *wewnętrznym układem taktującym*, nie wymagającym podłączenia dodatkowych elementów

Zegary współczesnych mikrokontrolerów osiągają częstotliwości do kilkuset MHz, jednak w większości zastosowań taktowanie może być znacznie wolniejsze.

Sposoby programowania mikrokontrolerów

Mikrokontrolery można programować na trzy sposoby:

1. *High voltage Programming* czyli sposób programowania wprowadzony ponad 15lat temu do programowania pamięci EPROM za pomocą sygnałów 12V.
2. *Emulacja pamięci ROM*
3. *ISP (In-System Programmable)* które nie wymaga wyjmowania układu z systemu w którym pracuje.
4. wykorzystuje *Bootloader*, czyli "kawałek" kodu który programuje nasz mikrokontroler np. przez port szeregowy, Bluetooth czy USB. Nie wymaga posiadania programatora poza pierwszym programowaniem (jakoś trzeba wgrać Bootloader).

Przegląd obecnych mikrokontrolerów

Do najbardziej popularnych mikrokontrolerów należą:

1. Niekwestionowany standard dla rynku masowego narzuciła firma *Intel*, która wprowadziła na rynek mikrokontroler *8051*,
2. Bardzo popularne są również mikrokontrolery *AVR* firmy *Atmel* - w oparciu o nie będą prowadzona zajęcia laboratoryjne,
3. *PIC* firmy *Microchip Technology*,
4. inne.

Zadania na ćwiczenia

1. Odczytaj z portu wartość słowa 8-bitowego. Warunkowo przekształć bajt danych w sposób wskazany przez prowadzącego. Wynik wyświetl na drugi port.